DE AS

tijdschrift voor politiek en kultuur

2

MARXISME KRITIEK

de as

tijdschrift
voor politiek
en kultuur

nummer 2 - februari 1973

verschijnt zes keer per jaar

jaarabonnement: minimaal *f* 10; proefabonnement voor drie nummers: *f* 4,50; los nummer *f* 1,75

uitgave: spuw/ram

abonnementen en administratie: spuw,postbus 17, driebergen; giro 25 53 850

redaktiesekretariaat: hans ramaer, bickerstraat 2c, rotterdam-4, tel. 010 - 654849

omslagvignet: george noordanus

inhoud van dit nummer:

---

hans ramaer

MARX, IDEOLOOG OF WETENSCHAPPER?

1

Met zijn bekende uitspraak "het proletariaat heeft geen idealen te verwerkelijken" wilde Marx aanduiden dat het er niet toe doet wat deze of gene proletariër denkt, maar dat het kapitalisme noodzakelijkerwijze toch uitloopt op het socialisme. Marx en zijn vriend en geestverwant Engels benadrukten dat het socialisme uitsluitend het resultaat kon zijn van een histories proces en niet gebaseerd moest zijn op etiese beginselen.
Zij noemden hun socialisme wetenschappelijk en keerden zich scherp tegen "voorgangers" als Saint-Simon, Fourier en Proudhon, die zij utopies socialisten noemden. Utopies socialisten zijn volgens Marx en Engels dië socialisten die - los van de werkelijkheid - streven naar een utopiese, ideale maatschappij.
In 1847 vatte Marx in zijn polemiek met Proudhon zijn opvattingen alsvolgt samen: "Zo lang de produktiekrachten nog niet voldoende ontwikkeld zijn om de materiële kondities te vormen voor de bevrijding van het proletariaat en de vorming van een nieuwe maatschappij, zijn deze teoretici slechts utopisten." En Engels schreef in 1877 in "Het socialisme van utopie tot wetenschap": "Om het socialisme tot een wetenschap te maken moest het eerst op een reële grondslag worden geplaatst."

Die grondslag meende Marx gevonden te hebben in zijn maatschappij-analiese. Grotendeels aan anderen ontleende hij een drietal elementen, die de kern van zijn wetenschappelijk socialisme vormen. De originaliteit van Marx is dat hij deze verschillende onderdelen - dialektiek, materialisme en politieke ekonomie - tot een gesloten geheel samenvoegde.
Het als wetenschappelijk kwalificeren van deze teorie moet gezien worden als een taktiese zet in hun polemiek met anarchisten en andere vroeg-socialisten. In feite zou men Marx en Engels echter evenzeer utopisten kunnen noemen als diegenen die zij bestreden. Het enige verschil is slechts dat hun socialisties toekomstideaal samenvalt met hun interpretatie van de maatschappelijke ontwikkeling.
"Wie Marx als socialist wenst te beschouwen, heeft dan ook geen andere keuze dan hem in te lijven bij de door hem zo gesmade utopisten", zo meent Arthur Lehning. Onder meer aan de hand van enkele van diens geschriften zou men zich inderdaad kunnen afvragen of Marx niet veel meer ideoloog dan wetenschapper was, dan hij zelf heeft willen bekennen.(1)
Hoe waardevol Marx als socioloog, filosoof en ekonoom ook geweest moge zijn en hoezeer zijn denkbeelden de wetenschappelijke ontwikkeling van de afgelopen honderd jaar ook heeft beïnvloed, toch was hij in de eerste plaats socialist. Aarzelend tussen de logika van zijn wetenschappelijke teorie en zijn ideologie van het socialisme, koos Marx voor het laatste.

2

Aan Hegel ontleende Marx de dialektiek, waarbij iedere tese zijn antitese oproept. Maar in tegenstelling tot zijn leermeester verklaarde hij de geschiedenis niet vanuit het vage begrip Weltgeist

maar heel konkreet vanuit de materiële realiteit.
Aan Feuerbach ontleende Marx de idee dat in de materiële produktie en konsumptie de basis van de menselijke geschiedenis gelegen was. Het materialisme van Marx was echter een ander dan dat van tijdgenoten als Büchner. Marx bestreed dit type van mechanisties materialisme dat de grondslag van alle geestelijke processen in de materie zoekt en in zijn meest ekstreme vorm denkprocessen als resultante van chemiese processen ziet (vulgair materialisme).
Marx noemde dit - in "Het kapitaal" - abstrakt natuurwetenschappelijk materialisme, dat het histories proces uitsluit. Algemeen noemt men zijn materialisme dan ook histories-materialisme, al gebruikte Marx zelf deze benaming niet. Hij sprak van humanisme of naturalisme, dat hij -in de "Ekonomies-filosofiese manuskripten" - beschouwde als een kombinatie van idealisme en materialisme.
Alle geschiedenis is volgens Marx een geschiedenis van klassenstrijd. Het oorspronkelijke van Marx is niet dat hij die strijd 'ontdekte', maar deze verbond met de begrippen produktiekrachten en produktieverhoudingen, die zich in steeds wisselende fasen bevinden. De klassenstrijd is een strijd tussen een heersende en overheerste klasse (tese versus antitese) en deze steeds heftiger strijd loopt tenslotte onvermijdelijk uit op een overwinning van de onderliggende klasse.
De heersende klasse is de klasse die eigenaar is van de produktiemiddelen (grond, grondstoffen, werktuigen, machines, e.d.). Geprojekteerd op zijn eigen tijd zag Marx de bourgeoisie als heersende klasse.
Aan engelse ekonomen als Smith en Ricardo ontleende Marx de grondslagen voor zijn ekonomiese teorie. Vooral in zijn hoofdwerk (Het Kapitaal) analiseert Marx de ontwikkelingswetten van het kapitaal. Het kenmerkende van de huidige heersende klasse is n.l. dat zij zich de in het circulatie-

proces geld-waarde-geld gevormde meerwaarde toeëigent. "De waarde wordt dus aangroeiende waarde, aangroeiend geld en als zodanig kapitaal", zegt Marx.
De bourgeoisie is daarom de klasse van kapitalisten, die tegenover de onderliggende klasse, het proletariaat staat. Het proletariaat is de klasse die uitsluitend arbeidskracht bezit. De proletariër is niet vrij in de beschikking over zijn arbeidskracht en aangezien de zelfverwerkelijking van de mens in het vrije gebruik van zijn arbeidskracht gelegen is, heeft dit tot wat Marx noemt vervreemding geleid. "Het objekt dat de arbeid produceert, het produkt plaatst zich als een vreemd wezen, een van de producent onafhankelijke macht tegenover de arbeid". De arbeid is vervreemd omdat deze door arbeidsdeling en partikulier bezit produktieverhoudingen geen deel meer vormt van de natuur.
In de kapitalistiese wijze van produceren zijn echter de voorwaarden aanwezig die moeten leiden tot een andere maatschappelijke orde en wel de socialistiese, waarbij de produktiemiddelen gemeenschappelijk eigendom zullen zijn. Deze uitkomst is volgens Marx de konsekwentie van de steeds grotere diskrepantie tussen produktieverhoudingen en produktiekrachten (de technische ontwikkeling) die er in de kapitalistiese maatschappij ontstaat. De kapitalistiese produktiewijze graaft volgens Marx zijn eigen graf, maar is daartoe gedwongen. Immers het kapitaal moet akkumuleren om meerwaarde (winst) voort te brengen, terwijl de konkurrentiestrijd het kapitaal tot konsentratie dwingt. Dit leidt tot grotere ondernemingen, die weer zullen leiden tot heviger krises.
De klassen die tussen het proletariaat en de bourgeoisie in staan, zoals kleine burgerij, intellektuelen en boeren, zullen in die strijd verpauperen ofwel verproletariseren, terwijl het proletariaat ook steeds meer zal verarmen.

Deze "Verelendung" is dus een gevolg van de ekonomiese krisis van het kapitaal, die dan echter uitloopt op een politieke krisis. De geakkumuleerde en gekonsentreerde produktiemiddelen zijn rijp om door het proletariaat overgenomen te worden. Deze "expropriatie van expropriateurs", de onteigening van de onteigenaars, die zich de produktiemiddelen in het verleden hebben toegeëigend, is de historiese daad die het begin is van de socialistiese maatschappij.

3
Hiermee zijn we aangeland bij de staatsteorie van Marx en Engels. Van begin af aan (bijvoorbeeld in "Het Communistisch Manifest") stonden zij op het standpunt dat het proletariaat zich van de staatsmacht meester zou moeten maken. Immers de staat is het apparaat van de heersende klasse om andere klassen te onderdrukken. De politieke revolutie is echter nog geen sociale revolutie. Die begint als de staat wordt "opgeheven" (Marx spreekt van "aufheben" in de Hegelse betekenis van op een hoger plan brengen) en de klassentegenstellingen verdwenen zijn. Dán eerst ontstaat volgens Marx de kommunistiese maatschappij. Aangezien de revolutionaire klasse steeds optreedt als vertegenwoordigster van de gehele maatschappij, zoals Marx in "De Duitse ideologie" zegt, is de proletariese staat een andere staat dan die van de heersende klasse. Deze proletariese staat of arbeidersstaat zal verdwijnen na zijn laatste daad: het tot staatseigendom maken van de produktiemiddelen.
Hoe die klassenloze en staatloze maatschappij zich zou realiseren is een zaak waarover Marx en Engels zich vrijwel niet hebben uitgelaten. Wél spreken zij over de diktatuur van het proletariaat, d.w.z. dat het proletariaat dat de staatsmacht heeft veroverd deze proletariese staat zal moeten gebruiken om de tegenstanders onder de duim te houden.

Onder invloed van de Parijse Commune van 1871 is Marx (in zijn "De burgeroorlog in Frankrijk") gaan benadrukken dat de burgerlijke staat en de zrbeidersstaat niet van de zelfde orde zijn. Marx zegt zelfs dat het niet de taak van het proletariaat is om de burokratiese en militaire machine over te nemen, maar om deze te vernietigen. (2)

4
Uit het voorgaande blijkt dat Marx wel een zeer biezondere opvatting over dialektiek heeft ontwikkeld! Het moment waarop de kapitalistiese klasse ontstaat is het zelfde moment waarop de arbeidersklasse geboren wordt. Immers volgens de dialektiese metode bevat iedere tese (kapitalisten) zijn antitese (proletariaat). Marx echter maakt voor het proletariaat een uitzondering: de tot heersende klasse geworden arbeidersklasse vindt geen nieuwe revolutionaire klasse tegenover zich. Tegenover deze tot tese geworden antitese staat geen nieuwe antitese. Marx lost deze inkonsekwentie op door de klassentegenstellingen te laten verdwijnen en daarmee de dialektiek. (3)
Hiermee hangt de staatsteorie van Marx nauw samen. Marx heeft zich n.l. niet ekspleciet uitgelaten over de wijze waarop het proletariaat de sociale revolutie zou moeten doorvoeren. Hij spreekt van "diktatuur van het proletariaat" en laat de vraag open of dit het gehele proletariaat of een namens die klasse optredende groep zal zijn. Dat Marx zich geenszins verzette tegen een georganiseerde "voorhoede" blijkt uit de praktijk van de eerste Internationale. Het is dan ook niet verwonderlijk dat latere epigonen van Marx, vooral Lenin, deze "balnquistiese" elementen uit de teorie van Marx hebben uitgebouwd en de diktatuur van het proletariaat vervingen door die van een partij.

Bij het marxismo van Lenin vallen partij en klasse evenzeer samen als bij Marx de begrippen klasse, staat en gemeenschap.
Terecht zegt Lehning dat het gehele histories proces van Marx een imaginair proces is. De maatschappelijke ontwikkeling van het kapitaal loopt niet vanzelfsprekend uit op de staat- en klassenloze maatschappij. Niet in teorie, maar ook niet in de praktijk. Immers de feitelijke ontwikkeling van de maatschappij na Marx is anders gegaan dan Marx heeft voorspeld, waarbij het er niet om gaat of Marx op bepaalde onderdelen het gelijk aan zijn kant heeft gehad, maar of Marx de teorie van Marx in zijn totaliteit juist gebleken is. Zoals gezegd is de kern van het marxisme gelegen in de onderlinge samenhang van de ideëen. Het is onmogelijk een schakel uit het siesteem van Marx te halen, zo heeft Rosa Luxemburg gezegd.
Nooit in de historie heeft een klasse die zich van de politieke macht meester had gemaakt deze vrijwillig uit handen gegeven. De diktatuur van het proletariaat, bij Marx een overgangsfase, die hij laat eindigen op het moment dat de produktiemiddelen staatseigendom geworden zijn, is in de praktijk steeds een diktatuur van een klein deel van het proletariaat gebleken, die in tegendeel de neiging vertoont om macht uit te breiden.
Veeleer dat de maatschappij de staat opheft, zien we een opheffing van de maatschappij door de staat, zo zegt Lehning. Dat de ekonomiese ontwikkeling van het kapitaal louter en alleen de maatschappij naar het socialisme zou voeren, is Marx toch een beetje te veel van het (dialekties-materialistiese) goede. Daarom heeft hij voor de zekerheid een subjektieve faktor ingevoerd: het revolutionaire klassebewustzijn. Alleen wanneer de objektieve wetmatigheid van een revolutionaire situatie (diepgaande maatschappelijke krisis van het kapitalisme) samenvalt met de subjektieve (rijpheid van het proletaries klassebewustzijn) kan het

kapitalisme ten val gebracht worden, aldus Marx. Welk een voluntaristies element het wetenschappelijk socialisme van Marx eigenlijk bezit, blijkt nog veel sterker uit zijn voorspellingen over de ontwikkelingen van het kapitaal. Sinds de dagen van Marx zijn de produktiekrachten enorm toegenomen door de ontwikkeling van de techniek. Toch zijn deze gegroeide produktiekrachten in overeenstemming gebleken met de produktieverhoudingen.
In tegenstelling tot Marx' profetie heeft de inderdaad opgetreden kapitaalskoncentratie niet geleid tot absolute verarming van het proletariaat. De verwachte "Verelendung" is uitgebleven, evenals de verproletarisering van de andere klassen. De middenklasse (van kleine zelfstandige producenten) die Marx op het oog had, is inderdaad voor een deel uitgestorven, maar er is een veel sterkere nieuwe middenklasse ontstaan van beambten en technisi. Deze nieuwe middenklasse is de sociale basis van de moderne otoritaire ideologiëen, waarvan het fascisme de meest ekstreme eksponent is.
Zo zien we dat de ontwikkeling van het kapitaal in de dagen na Marx heeft geleid tot een steeds sterker overheidsingrijpen ten gunste van dat kapitaal (monopoliekapitalisme), met als resultaat een steeds grotere maatschappelijke onvrijheid.
En toch ging het Marx primair om de bevrijding van de mens. Daarin verschilde hij niet van andere socialisten uit zijn tijd. Wie door het pantser van wetenschappelijkheid dat Marx rond zijn ideaal heeft opgetrokken, heenprikt, vindt een socialisties ideoloog, die het om de mensen en de geschiedenis die zij maken, te doen was.

<u>noten</u>
(zie blz. 51)

rudolf de jong

HET ANARCHISME EN ZIJN "KLEINBURGERLIJKHEID" OF HET MARXISME EN ZIJN ARROGANTIE

"...Maar dan moet je Ernst Bloch lezen, Das Prinzip Hoffnung! " Zo reageerde jaren geleden een vriens, groot kenner van de marxistiese literatuur, aan wie ik vroeg eens een marxisties auteur te noemen, die werkelijk niet meer vastzat aan de dogma's en vooroordelen die bij Marx en Engels te vinden zijn.
Goed, een paar jaar later zag ik een voordelige aanbieding van Bloch's driedelige meesterwerk Das Prinzip Hoffnung, 1657 pagina's, geschreven in 1938-1947 in de Ver.Staten en 'durchgesehen' in 1953 en 1959. Kortom, een sieraad voor de boekenkast, waar ik het dan ook een paar jaar onaangeroerd liet staan.
Onlangs nam ik het dan toch ter hand om het tenminste eens door te bladeren. Toch eens kijken wat zo'n Bloch nu over Stalin en het stalinisme schrijft. Ach, dat is niet veel; tweemaal wordt Stalin terloops geciteerd, uitspraken die met Stalin zelf niet veel te maken hebben. Begrijpelijk is dat natuurlijk wel; bij de historiese werkelijkheid van Stalin blijft er ook voor een marxist weinig hoop over.
De anarchisten worden vaker genoemd in het personenregister; er staat zelfs een hoofdstukje over het anarchisme in. Eens snel lezen.

Nou, dat is niet zo best; het zijn individualistiese utopisten. Eigenlijk worden alleen Stirner en vooral Proudhon behandeld. En Bakoenin, maar dat is zo'n wildeman met zijn monomanie van autoriteitshaat en zijn geloof dat als de autoriteit maar afgeschaft wordt "de wilde broederlijkheid" en het "wilde (brrr) huwelijk" direkt tevoorschijn zullen treden. Bloch diskussieert eigenlijk liever met Proudhon en daar komen we alle marxistiese stokpaardjes natuurlijk tegen, zelfs het woordje "Philisterei" ontbreekt niet.
"Het anarchisme stamt uit het abstrakte liberalisme van de achttiende eeuw, waar het anarchisme zo dichtbij staat, en het herinnert merkwaardig aan een verouderde deduktie van het natuurrecht, overgedragen op de "utopie". Proudhon's utopie is louter op 'axioma's' en 'beginselen' gebaseerd. Deze axioma's (vooronderstellingen die niet nader onderzocht worden) zijn de zelfstandigheid van het individu (Selbstherrlichkeit der Personen), die iedere ongelijkheid uitsluit en de idee van de gerechtigheid, als een in ieder mens aanwezige kracht. Dat is alles burgerlijk-revolutionair en staties-idealisties. Het loopt uit op putschisme, vaderlandsloos in vitalisties-idealistiese uitholling; in politieke lyriek omdat het niet op de epiek en nog minder op de dialektiek van de geschiedenis gebaseerd is. Natuurlijk worden bepaalde anarchistiese motieven na de revolutie marxisties, maar dan moeten zij wel op de 'juiste plaats' worden aangebracht. Ja, wij zitten al in het marxisme, maar niet als "Gegenwartspostulat", maar als profetie en konsekwentie.
Toen ik tenslotte las dat "de drukkerijbezitter Proudhon vanuit zijn kredietzorgen sprak" heb ik Das Prinzip Hoffnung maar als hopeloos vulgair en uiterst kleinburgerlijk marxisme teruggezet in de boekenkast.

Anarchisten hebben zich doorgaans verdedigend opgesteld als zij van marxisten te horen kregen dat zij burgerlijk, individualisties, utopies en gerechtigheidsmaniakken waren. Het wordt tijd dat er eens aanvallend op gereageerd wordt: liever burger dan onderdaan, liever individualisme dan slaafse onderworpenheid, liever gerechtigheidsmanak dan moordenaar, liever utopist dan burokraat.
Met opzet vermeldde ik dat Bloch in zijn boek - doorgekeken in 1953 en 1959 - niets over het stalinisme zegt. Een burgerlijk filosoof zou men dat niet kwalijk hoeven te nemen. Maar van iemand die zich op Marx beroept, die voor een marxisties denker doorgaat, zou men mogen verwachten, ja eisen, dat hij de historiese werkelijkheid van 15 -of 30? - miljoen moorden, bedreven in naam ook van Marx en het marxisme, in zijn werk zou betrekken. Dat is de kern van Marx opvattingen over de praxis. Als ik de kort aangebonden oude heer Marx zou volgen, zou ik Bloch in één woord kunnen afdoen: Filister. Gelukkig ben ik een gerechtigheids maniak en wil ik daarom kwijt dat ik de indruk heb dat Bloch een hele knappe wijsgerige bol is, die veel gelzen heeft en het mooi kan zeggen.

Het interessante van Blochs opmerkingen over het anarchisme is dat deze - ontdaan van de saus der marxistiese arrogantie - anno 1973 en reeds in 1948, 1953 en 1959 niet tegen maar ten gunste van het anarchisme pleiten en dat hetgeen hier als kern van het anarchisme wordt gezien de kern van ieder socialisme is, waarop ook alle marxisten teruggrijpen.

Het is inderdaad juist dat het anarchisme als filosofie in de Verlichting (het woord liberalisme is eerst in de 19e eeuw ontstaan) en in hetnatuurrecht wortels heeft. Het is ook minder histories-relati-

verend dan het marxisme of zoals Bloch zich uitdrukt, staties-idealisties. Dwz dat de beginselen in sterkere mate dan bij het marxisme een algemene geldigheid hebben. De uitgesproken utopie-angst die Marx op zijn volgelingen heeft overgebracht is de anarchist vreemd. (Wat overigens niet betekent dat de anarchistiese denkbeelden zo absoluut door axioma's bepaald zijn als Bloch suggereert.) Bakoenin had -meer dan Proudhon- oog voor de relativerende faktoren die ook Marx noemde: histories bepaald en klasse gebonden. Een feit is wel dat de volstrekt relativerende opvattingen van marxisten door anarchisten steeds zijn afgewezen.
Een hedendaags voorbeeld is Roel van Duyn, die in zijn boek over Kropotkin - De boodschap van de wijze kabouter - scherp stelling neemt tegen Trotski's opvattingen over de moraal.

Een belangwekkend histories feit is evenwel dat als reaktie op fascisme, stalinisme en totalitarisme, bij progressieven - ook bij marxisten - een duidelijk eerherstel is opgetreden voor de waarden van de Verlichting (mensenrechten); een eerherstel voor staties-idealisme, humanisme en de utopie. Bloch zelf is er een voorbeeld van! Hij ziet - en de meeste marxisten met hem - echter niet dat men als men tot een pijnlijke herwaardering van alle vormen van stalinisme komt er ook een herwaardering van Marx klassieke kritiek op het anarchisme zal moeten volgen. Om hieraan te ontkomen, maakt men van het anarchisme een karikatuur. Bloch staat hierin niet alleen.
Bij het lezen van schrijvers die Marx proberen te bevrijden van allerlei absolute, dogmatiese en totalitaire trekken en aangroeisels, ziet men enerzijds dat zij anarchistiese opvattingen gaan verkondigen, anderzijds een diepe angst dit - ook zichzelf - te bekennen. Het anarchisme

door hen aan alle kanten het marxistiese huis binnen gehaald, behalve door de voordeur die men met Marx banvloeken blijft beplakken. Het is ook niet toevallig dat Bloch en andere marxisten het anarchisme het liefst aan de hand van Stirner of Proudhon en niet aan de hand van Bakoenin of Kropotkin, behandelen. Deze laatsten hebben het anarchisme wezenlijk verder ontwikkeld, "verder" in de socialistiese zin van het woord. Bakoenin met zijn kritiek op de partikuliere eigendom van de produktiemiddelen leent zich immers moeilijker voor de gewenste karikatuurvorming. Daarom wordt hij tot wildeman verklaard en houdt men het liever op de "drukkerijbezitter" Proudhon met zijn "kredietzorgen". (Overigens bezat Proudhon nimmer een drukkerij... arme Bloch.)

Laat ik het proces van "het anarchisme binnenhalen" illustreren aan de twee axioma's die Bloch Proudhon in de schoenen schuift: de zelfstandigheid van het individu en de gerechtigheidsidee. Ontdaan van de karikaturale trekken die Bloch ze geeft, hebben we met twee wezenlijke begrippen van het anarchisme te maken. Hoe worden zij nu door niet-dogmatiese marxisten gewaardeerd?

Al jarenlang kan men geen nieuw boek over Marx opslaan of men wordt - geheel in tegenstelling tot vroegere generaties van marxistiese auteurs - tot vervelens toe gekonfronteerd met zijn humanisme. Het ging hem om de mens, de zelfbevrijding. En dat niet alleen als toekomstideaal, maar als resultaat van een histories proces. Neen, dat hunanisme van Marx mag ook in de strijd niet uit het oog verloren worden; er moet nu mee en aan gewerkt worden. Kortom, het is geen profetie meer, maar "Gegenwartspostulat".
Een socialisme dat de mens niet vergeet. Dat was de leuze van de opstandige Hongaren in 1956, zoals

het kommunisme met een menselijk gezicht de leus was tijdens de Praagse lente van 1968. Iedereen was het er over eens dat dit meer met Marx te maken had dan de diktatuur. De rechten van de mens, de zelfstandigheid van het individu, moeten ook in een overgangstijdperk naar het socialisme als onaantastbare natuurrechten overeind blijven.
Terwijl men de anarchisten blijft uitlachen vanwege hun band met het liberalisme en de Verlichting, aarzelt men niet om Marx daaraan te verbinden,om hem los te maken van iedere vorm van totalitarisme. Voortdurend komt men uitspraken tegen als "...de problematiek van de revolutionaire diktatuur heeft Marx niet onderkend. Misschien was hij wat dit betreft te liberaal om oog te hebben voor de almacht van een bureaucratisch staatsapparaat." (Ger Harmsen in 'Anatomie van links', pag. 82).Ik geloof dat dat juist is. Maar is dat dan niet een hommage aan mensen als Proudhon en Bakoenin, die meer dan honderd jaar geleden socialist genoeg waren om daarvoor wèl oog te hebben?

En de gerechtigheid? Het is onzin om van gerechtigheid te spreken zonder het klassenkarakter er van aan te geven, hebben de marxisten steeds aangevoerd, met name tegen Proudhon. De gerechtigheid verandert van inhoud als de maatschappij verandert.
En de maatschappij verkeert in een voortdurende dialektiese ontwikkeling, ook de gerechtigheid.
Zo druk hadden de marxisten het met hun stormloop tegen de kleinburgerlijke gerechtigheidsopvatting van Proudhon, dat zij -ook Bloch nietzich nooit moeite hebben gegeven te luisteren of er ook een anarchisties weerwoord was.
Dat weerwoord is: het is waar dat de gerechtigheid voortdurend verandert met de maatschappij, maar het is niet de gehele waarheid.

Laat ik het eens illustreren aan een verhaal van Heinrich Böll "De weegschaal van de Baleks". In het kort komt het hierop neer: in een feodale streek zoeken de kinderen in de bossen paddestoelen die zij verkopen aan de rijke familie Baleks, eigenaars van de bossen, en ook bezitters vande vlasbewerkerij waar de ouders werken. In het slot van de Baleks staat een weegschaal, waar al generaties lang de paddestoelen op gewogen worden. Tot dát een kleine jongen bemerkt dat de gewichten er van vervalst zijn en zij steeds bedrogen zijn. Het dorp raakt in opwinding; "55 gram op een halve kilo ontbreekt op uw gerechtigheid" krijgen de Baleks te horen. Maar er komen gendarmes, er vallen doden, de orde wordt hersteld en het verhaal is uit.
Als we dit verhaal aan een marxistiese literatuurkritiek onderwerpen dan komt Böll er uit als een typiese kleinburger. Het gaat er immers niet om of de Baleks een beetje knoeien met hun weegschaal, want dat is incidenteel. Ook al gaven zij het volle pond, dan nog bleven zij uitbuiters met hun fabriek waar zij de arbeiders van de meerwaarde beroofden. Gerechtigheid krijgt men pas als de Baleks worden afgeschaft en niet als hun weegschaal wordt bijgesteld. Böll is niet in staat het klassenkarakter bloot te leggen. Daarom is het objektief een reaktionair verhaal; het leidt de aandacht af van de hoofdzaak - de uitbuiting van de arbeiders - door de bijzaak - de weegschaal - centraal te stellen. Kortom het verhaal kweekt een vals bewustzijn bij de lezer.
Wat een marxistiese kritikus hier naarvoren zou halen is niet zo zeer onjuist, maar het is niet de gehele waarheid. Het is nl zo dat het volk door incidenteel, maar heel konkreet onrecht tot verzet is gekomen en daardoor tot bewustzijn. Er is hier sprake van een objektief soort gerechtig-

heid, dat Proudhon voor ogen moet hebben gestaan. De inhoud van de normen is veranderlijk, de gedachte, de bestaande normen ernstig te nemen is minder veranderlijk. Hier is inderdaad sprake van een soort 'objektieve' gerechtigheid. De weegschaal van de Baleks is niet zo incidenteel.
En als men deze idee van 'absolute' gerechtigheid in het socialisme los laat, maakt men het los van de mensen. Dan kan men wel intellektueel verklaren waarom normen veranderen, maar niet voor "het recht" vechten.
Onder invloed van en als reaktie op het totalitarisme is er weer een eerherstel opgetreden van de gerechtigheidsidee van Proudhon. Bij de processen in Neurenberg werden vonnissen uitgesproken, die mede gebaseerd waren op het abstrakte natuurrecht. Ieder die Nixon als oorlogsmisdadiger beschouwt, doet het zelfde.
In de literatuur over oorlog en totalitarisme zien we het zelfde. Nico Rost schreef een boekje over de Groningse joden - De vrienden van mijn vader - en zette er de bijbeltekst 'Gerechtigheid, gerechtigheid zult ge nastreven'boven.
Bij Solzjenitzyn zien we het ook. Zijn verhaal "Het huis van Matjzona" eindigt alsvolgt: "Wij hebben allemaal vlakbij haar geleefd en niet begrepen dat zij de rechtschapene is geweest, zonder wie,zoals het spreekwoord zegt, geen dorp kan bestaan. Geen dorp en geen stad. Noch heel dit land van ons."

Het is heel nuttig om de anarchistiese idee van de 'autonomie van de persoon' en die van de 'gerechtigheid' krities door te lichten zoals Marx deed, maar als men ze loslaat als 'Gegenwartspostulate' en ze verschuift naar 'profetie en konsekwentie' dan is er in principe geen hoop meer.
Overigens zal ik Das Prinzip Hoffnung van Bloch dan toch maar weer eens uit de boekenkast halen!

jan bervoets

DOOD EN GEBOORTE VAN EEN INTERNATIONALE

Op 2 sept. 1872 besloot het centrale komitee van de 1e Internationale de afgevaardigde van Rusland, Michaël Bakoenin niet als een werkelijke vertegenwoordiger van de arbeidersklasse te erkennen. Terwijl hij zelf niet op het kongres, dat toen in Den Haag werd gehouden, aanwezig kon zijn, werd hij van bedrog beschuldigd en uitgewezen. De splitsing tissen Marxisten en anarchisten was een feit.
Deze gebeurtenis, hoe onbenullig op zichzelf ook, typeerde de richting. die het marxisme zou ingaan. Voortaan zou het centrale komitee, dat van bovenaf oordeelde wat of wie werkelijk revolutionair was en wat niet, bepalend zijn voor de revolutionaire strategie van de sociaaldemokratie.
Het centrale komitee, dat eerst de plaats van de vergadering had bepaald in Den Haag, waar de omgeving bepaald geen weerklank zou geven (de enige plaatselijke arbeiders, die kwamen kijken,hieven het "Oranje Boven" aan.), hoopte dat voortaan de revolutie vanuit kongressen zou worden opgewekt. Vervolgens stootte het met ondersteuning van de Blanquisten de anarchisten uit de Internationale, om daarna op hun beurt de Blanquisten, die toen de minderheid hadden, te verwijderen. De eenheid van de partijlijn, geleid door één vaststaande teorétiese analyse, zegevierde hier voor de eerste maal. Het marxisme werd hiér geboren: aan de hand van deze gebeurtenissen wisten de "epigonen", hoe te hande-

len en "Wat Te Doen".
Een fundamentele diskussie tussen Marx en Bakoenin heeft in de dagen van de scheuring niet plaatsgevonden. Het werkelijke gesprek speelde zich dan ook elders af: onder de arbeiders in Zwitserland, het enige land waar de bijeenkomst van de le Internationale plaats had moeten vinden. Bakoenin was n.l. een van de belangrijkste aktivisten onder de Zwitserse horlogemakers in het Jura-gebied; hij was er evenals in Italië en Spanje de grote propagandist voor de Internationale geweest, die hij zag als het enige alternatief tegen de staat: de internationale arbeidersaktie zou, als zij was gebaseerd op strijd van onderop en wederzijdse solidariteit, de strijd tussen de staten onderling vervangen door de klassenstrijd. Deze klassenstrijd zou uiteindelijk alle bevoorrechte kasten uit de weg ruimen en de verschillende staten vervangen door solidair samenwerkende arbeiders. Vandaar ook, dat juist in Zwitserland het vraagstuk van de organisatie van de arbeiders en van de Internationale aktueel werd.
Op het kongres vandde Internationale te Bazel (september 1868) vinden de eerste diskussies tussen Marx en Bakoenin plaats; punt van het konflikt vormt het eigendomsrecht van de door de arbeiders onteigende grond. Leidt deze onteigening tot staatseigendom of zullen de arbeiders zelf, kollectief en in onderlinge samenwerking de grond bezitten? Uiteraard verdedigt Bakoenin het laatste.
Op 4 april 1870 vindt in Chaux de Fond een romaans-Zwitsers kongres plaats, waar duidelijk de tegenstellingen tussen staatssocialisten en anarchisten aan het licht komen. Het konflikt spitst zich toe op de "politieke aktie", d.w.z. op de vraag of bestaande politieke systemen of konstitutionele rechten moeten worden aangewend, c.q. verbeterd, teneinde de revolutie te bevor-

deren. De anarchisten wijzen iedere "politieke aktie" af; daarmee wordt in diskussies tussen anarchisten en sociaaldemokraten de gehele 19e eeuw door bedoeld: parlementaire politiek, staatsmanskunde, e.d. Alternatieven, die Lenin later óók onder het hoofdstuk 'politieke aktie' plaatste, kenden de anarchisten wel degelijk: de arbeidersaktie, de volksaktie op commune-niveau en de guerilla, die allen perspektieven openden voor een vrije samenleving zonder staat. Bakoenin zelf experimenteerde met de commune-aktie vlak voor het uitbreken van de Frans-Duitse Oorlog in Lyon; hij hoopte door een proklamatie van de opstand het arbeidersverzet te organiseren en zo een basis te vormen voor een federatie van communes.
Tegenover een teoreties onderlegd centraal komitee stelden de anarchisten een fundamenteel andere organisatie van de 1e Internationale. De Internationale is geen voorhoede, maar een referentiekader van onderop. Zij vertegenwoordigt de solidariteit van de gehele arbeidersklasse en van alle revolutionairen. Als internationaal kontaktcentrum is zij het zenuwstelsel van de revolutie; zij kan slechts werken bij de gratie van de deelname van alle arbeiders (-groepen). Bakoenin protesteert dan ook tegen de door Marx voorgestane ontwikkeling: "Wij zijn ervan overtuigd, dat als de Internationale in twee groepen uiteenvalt,-d.w.z. een, die de overgrote meerderheid bevat en die uit leden bestaat, wier enige kennis beperkt is tot een blind geloof in de teoretiese en praktische wijsheid van hun leiders, en een andere, die uit een kleine twintig leiders bestaat- deze organisatie, die tot taak heeft, de mensheid te bevrijden, zelf in een soort oligarchische staat zal veranderen, de ergste van alle staten."
Wanneer Bakoenin binnen de Internationale een alliantie opricht, is dat in zijn ogen allerminst een bedreiging van het bestaan van het centraal komitee, - tenzij dit komitee zichzelf als een

machtsinstrument ziet. De alliantie - voor zover deze althans niet slechts op papier bestond - beoogde immers een geheim genootschap te zijn, dat zich strategies baseerde op de arbeidersaktie van onderop, een uitwisselingscentrum voor taktieken, een informatieburo, kortom: een verzetscentrum. Binnen een Internationale, die de vaandeldrager van de internationale solidariteit zou zijn, het grote alternatief van alles wat staat en onderdrukking is, had het een vastomlijnde funktie. Was deze visie alléén maar teorie, dan kan iedere agogiese teoretikus hem als zijn grote voorloper beschouwen; de kontakten die hij had met Zwitserse, Spaanse en Italiaanse arbeiders en hun strijdervaringen wijzen uit, dat zijn teorie op de praktijk was geënt. Marx zag de Internationale echter niet als een organisatie van arbeiders die de staat moesten vervangen, maar als een middel om de staat te veroveren. Hij beredeneerde dan ook Bakoenins strategie eveneens vanuit het oogpunt van de politieke partij. Dit veronderstelt een eenheidsteorie volgens een abstrakt schema, waarmee kan worden onderhandeld, en op bais waarvan kompromissen kunnen worden gesloten, maar die geen aktie naast zich kan dulden. Bakoenin en de anarchisten werden hinderlijk, en de arbeidersklasse (lees: het Centraal Comitee, maar dat had Marx zelf waarschijnlijk niet door gehad!) zou slechts overwinnen, als zij waren verwijderd.
Toen Marx dan ook besloot om in 1872 het kongres van de Internationale in Den Haag te houden, was het verzet van de anarchisten zo hoog opgelopen dat de Italiaanse arbeiders besloten, de bijeenkomst te boycotten. In Rimini werd besloten, een alternatief kongres bijeen te roepen in Zwitserland (St. Imier) dat op 15 september 1872 plaats vond. Aanwezig waren Bakoenin, Caifiero, Schwitzguébel, en Guillaume, de uitgestotenen van Den Haag. Naast resoluties, die meer kenmerkend wa-

ren voor het optimisme van die tijd stelden zij ook een aktiebasis en een beginselverklaring op.
De aktiebais werd als volgt omschreven: "De federaties en secties (van de strijdende arbeiders) zullen onderling geregeld, rechtstreeks contact en korrespondentie houden, geheel onafhankelijk van wat voor regeringsoverheersing dan ook. Wanneer een van deze federaties of secties in zijn vrijheid mocht worden aangetast, hetzij door de meerderheid van een algemeen congres, hetzij door de regering of algemene Raad, geschapen door die meerderheid, dan zullen alle andere federaties en secties zich absoluut solidair met haar verklaren." Deze aktiebais betekent een verdediging van de le Internationale "die door de eerzucht van de autoritaire partij in gevaar is gebracht."
Besloten werd:
"1. Dat de vernietiging van de politieke macht de eerste taak van het proletariaat is.
2. Dat elke organisatie van een politieke macht, die zegt provisories en revolutionair te zijn om deze vernietiging tot stand te brengen, slechts een bedrog te meer kan zijn en even gevaarlijk voor het proletariaat zou zijn als alle regeringen die vandaag bestaan.
3. Dat de proletariers van alle landen onder verwerping van elk compromis bij de voltooiing van de sociale revolutie buiten iedere politieke bourgeoismacht om de solidariteit van de revolutionaire aktie tot stand moeten brengen."
Met dit antwoord op Marx werd de internationale anarchistische beweging geboren.

boudewijn chorus

OVER DE STUDENTENVAKBONDEN

Zowel op landelijk als op plaatselijk als op fakulteitsnivo opereren talrijke politieke studentenorganisaties die alle kunnen instemmen met het aldus weinig plaatsbepalende predikaat 'socialisties'. Nadere beschouwing levert over de hele linie vervolgens vooral de term 'marxisties-leninisties' op, nu eens van toepassing op georganiseerde eenheden, veel vaker evenwel op individuele leden van organisaties die op opportunistiese gronden liever een adjektief als 'politiek' of 'opposi-tioneel' aanwenden. Binnen de grondraden - de kaders van de studentenvakbonden- vindt men onder de zich marxisten-leninisten noemende aktivisten vele CPNers, met name in Amsterdam (ASVA), Utrecht (USF) en Groningen (Gronstra/GSB). De parlementaristiese koalitiepolitiek van de studentenvakbonden zoals ik hierna uiteen zal zetten mijn voornaamste kritiek vormt op de strategie van de studentenvakbonden komt allereerst op rekening van de CPNers binnen de grondraden. Deze marxisten-leninisten hebben in de loop van twee jaar in de meest invloedrijke studentenvakbonden en aldus in het Landelijk Overleg Grondraden (LOG) een voor de toekomst van deze organisaties- en daarmee van een niet onaanzienlijk deel van de studentenbeweging- beslissende machtsgreep gepleegd.
Op het studentenfront moeten wij dan ook ernstig rekening houden met een reformistiese volksfront-

strategie van de vakbonden die behalve hun eigen achterban ook hun koalitiepartners telkens opnieuw zullen fixeren op de grote aardverschuiving' bij elke nieuwe verkiezingsmanifestatie, bij elke nieuwe onderwijsbeslissing in de tweede en eerste kamer der staten generaal en bij elke volgende massa-aksie der studenten.
Overzicht over de huidige studentenbeweging is zeer moeilijk te verwerven. De talloze diffuse kontroverses tussen linkse studenten onderling -eerder voortkomend uit hun beperkte ervaring in en met de proletariese klassestrijd dan uit hun psycho (1) - hebben de laatste jaren geresulteerd in een in versplintering gedurig akkumulerende reeks van ML-groepen. Voorbeelden daarvan zijn de Marxisties Leninistiese Studentenbond (MLS), afdeling van de Socialistiese Partij (SP) - voorheen Kommunistiese Partij Nederland/ml, die een afsplitsing was van de Kommunistiese Eenheidsbeweging Nederland, op haar beurt een afsplitsing van het Marxisties Leninisties Centrum Nederland, op zijn beurt een afsplitsing van de CPN- en de Kommunistiese Studenten Bond (KSB), afdeling van de KEN/ml, die een afsplitsing is van de KEN, die weer...... etc. zie boven. De MLS met het blad Dien het Volk heeft vooral invloed in Nijmegen, Wageningen en Twente. De KSB heeft invloed in Tilburg en Eindhoven -waar geen studentenvakbonden zijn- en op sommige sociale akademies -o.m. De Horst in Driebergen-. Naast deze ML-groepen, waarvan de ontwikkeling in teorie en praktijk hoogstens door een full time historikus of politikoloog in kaart te brengen is, opereren in Amsetrdam, Nijmegen, Groningen en Utrecht anarchistiese werkgroepen en in Nijmegen radenkommunistiese bonden.
Enerzijds door mijn eigen ervaringen bij de opkomst van de studentenvakbonden (2), anderzijds door de beperkte ruimte die mij ter beschikking staat moet ik hier aldus noodgedwongen afzien van een bespreking van teorie en praktijk van deze doorgaans

als randgroepen gedoodverfde organisaties, die evenwel een niet te onderschatten deel uitmaken van de huidige studentenbeweging.
Tenslotte beperkt de voortdurende tegenspraak tussen oorsprong en interpretatie van de studentenbeweging mijn mogelijkheden tot het verschaffen van inzicht aan de lezer. Een verwarrende onsamenhangendheid tussen teorie en praktijk er van maken een rationele analyse uiterst moeilijk. Een permanente politieke frasologie in dit studentenwereldje komt voort uit de behoefte van vele aktivisten om in hun werk de kiem te zien van een maatschappij-omvattende revolutionaire beweging. De studentenbeweging te zien als kleinburgerlijk of te reduceren tot de zelfoverschatting die haar tot nu toe begeleidt, betekent het loochenen van haar oorsprong uit de konkrete tegenstrijdigheid tussen burgerlijke ideologie en maatschappij en tevens ondanks begrip voor haar noodgedwongen beperking het teoreties nivo verloochenen dat haar anti-kapitalisties protest al heeft bereikt.(3)

Ontstaan van de studentenvakbonden

De direkte voorgeschiedenis wordt gekenmerkt door veel abstrakte teoretiese diskussies waarvan Krahl en Schmierer de opstarters waren en die gevolgd werden door vooral in Nijmegen gekonsentreerde opvattingen (1968-70). Positie en taak van student en wetenschap vormden de hoofdmoot van deze diskussies,waarin steeds terugkerende begrippen als 'wetenschap als produktiefaktor, hoofdarbeider, sociologisme, arbeiderisme, technokratiese onderwijshervormingen en massabeweging'gehanteerd werden.(4) Deze diskussies, gekoppeld aan een absoluut gebrek aan teoretiese kennis en inzicht bij vele aktivisten sorteerden een verlammend effekt op het studentenverzet. Allereerst in Amsterdam en later in Groningen zagen CPN-ers in deze impasse kans centrale posities te bezetten in de grondraadsorganisaties. Doordat vele geschoolde aktivisten de materiële

basis van de studentenstrijd op de universiteit loslieten en daarbij koalities met bestaande arbeidersorganisaties verwierpen, liepen de kaders van de (oorspronkelijk op de verdediging van zuivere standsbelangen gerichte) grondraden leeg om plaats te maken voor nieuw-linksen, CPN-ers en politiek-daklozen. De weg was vrij gekomen voor de verkondiging van het massa-evangelie; de aangewezen organisatievorm voor de mobilisatie van de student-gelovigen was natuurlijk de materiële belangenorganisatie. Met voorbijgaan van de omstandigheid dat tot dan de politieke impulsen van uit het studentenverzet sterker waren dan de belanggebonden, met voorbijgaan ook aan de omstandigheid dat studenten in hun werk op de universiteit geen arbeidskracht behoeven te verkopen, met verontachtzaming tenslotte van het histories vastgestelde gevaar van verwording tot een standsbeweging met een impleciet antiproletaries karakter, lanceerde de ASVA een vaag organisatiekonsept dat de benaming politieke vakbond meekreeg.
De ekonomiese krisis en de uitgelezen kansen die de regering werden geboden voor een goede verkoop van de onderwerpingsplannen voor het onderwijs met als toverwoorden bezuiniging en profijtbeginsel dwongen de studenten tot een snelle en daardoor gebrekkig gemotiveerde keuze, die voor de meerderheid van de studentenaktivisten wel moest uitvallen in het voordeel van de politieke vakbond of wat daarvoor door moest gaan: inderdaad waren de aangrijpingspunten voor een mobilisatie van de studenten - die immers in de portemonnee werden gepakt - manifester dan ooit.

Het konsept politieke vakbond

Globaal kwam de doelstelling neer op de initiëring van de belangenstrijd onder de massa van studenten door aan te sluiten bij de direkte tegenstellingen, zoals die zich op de universiteiten - en dus niet primair in de maatschappij - (5) manifesteerden. De

verbinding van deze belangenstrijd met de algemene emancipatiestrijd moest het politieke element in de vakbond brengen. Het begrip syndikalisme werd van stal gehaald, maar deze vlag vermag het parlementaristiese van de spoedig ontplooide strategie bij nader inzien niet te dekken.(6)
Sinds de hergroepering nu van de studentenaktivisten rondom het konsept politieke vakbond heeft duidelijkheid over het exakte konsept ontbroken. De oprichting van het LOG leek goede perspektieven te bieden voor het bereiken van de noodzakelijke eensgezindheid over dit idee en daarmee de noodzakelijke eenheid van aksie. Maar het LOG bleek niet bereid of in staat de diskussie hierover in de grondraadskaders te koördineren en de oogst te bundelen. Integendeel - het tot voor kort nergens duidelijk gepubliceerde, maar slechts in onduidelijke diskussiestencils voorhanden - ASVA-konsept (7) was enigzaligmakend en daarmee moest het maar gebeuren.
Kennelijk mede onder druk van de regeringshaast om de voorgenomen herstruktureringen - aan de eerste voorwaarden voor de invoering waarvan al was voldaan met de brue eenzijdig opgelegde 'demokratiese' Veringa-raden - door te voeren en de noodzaak het verzet hiertegen op zo kort mogelijke termijn landelijk te organiseren, gekoppeld aan de noodzaak van een dergelijke heropbouw van de studentenorganisaties voordat het helemaal te laa laat was, spitste het overleg op landelijk nivo zich toe op koördinatie van aksie. Daarmee werd verdere uitdieping van het konsept naar het tweede plan verschoven. De studentenvakbonden oogsten nu de eerste wrange vruchten van dit falen: in de traditioneel slecht gepolitiseerde universiteitssteden Utrecht (USF) en Delft (VSSD) loopt het le ledental met honderden tegelijk terug, terwijl Nijmegen, Wageningen en Twente de boot van ledenuitbreiding misten door een gebrek aan duidelijk

alternatief op de militantere ML-groeperingen en in Rotterdam, Tilburg en Eindhoven de kiemen van nieuw op te zetten grondraden geen wortel wilden schieten, wat in het organisatie-arme Leiden wel lukte. In hoeverre het verminderend ledental van ASVA, SRVU en Gronstra/GSB aan de invoering van de nieuwe organisatievormen te wijten is, valt vanwege de inschrijvingsperikelen moeilijk te beoordelen.

Korte termijn strategie

Het uitgangspunt van de korte termijn strategie is de verhindering van aanslagen op de materiële positie van studenten en akademici. Deze strategie is primair defensief gericht op verwerping van de regeringsmaatregelen door het parlement. De strijd tegen de herstruktureringen wordt opgevat als een strijd tegen de aantasting van studentenbelangen.
De wapens die in deze strategie ten dienste staan variëren van pressie-koalities met politieke partijen, vakbonden, fakulteits- en universiteitsraden en,om deze pressie kracht bij te zetten, kollegestakingen, bezettingen, boykot en massale manifestaties.
De kriteria voor het sluiten van koalities zijn geheel afgestemd op wat we reeds de grote aardverschuiving noemden. De bondgenotenpolitiek richt zich op alle burgerlijke groeperingen die pretenderen een machtspositie te bekleden binnen de parlementaire demokratie. Binne deze bondgenootschappen dient echter wel gestreden te worden tegen de burgerlijke opvattingen van de partners. Basis van deze politiek is het zoeken naar een gemeenschappelijke noemer. Kortom: puur opportunisme. De kapaciteit van de organisatie is op alle nivoos ondergeschikt gemaakt aan het regelmatig optrommelen van de massa van studenten voor een door de vakbondskaders en het LOG uitgestippelde politiek om de indruk te wekken van een zo omvangrijk moge-

lijk verzet. Machtsvorming binnen de kaders wordt in de hand gewerkt door het kriterium: wie aktief is beslist. De besluitvorming heeft in feite het karakter van een massaregie. Burokratisering is daarvan het onvermijdelijke gevolg. De vakbondstop vervreemdt van het kader doordat de grondraadsbesturen als enigen overleg voeren op landelijk nivo en het kader vervreemdt van de achterban doordat het deze voortdurend moet konfronteren met reeds genomen beslissingen.

Kritiek

Met de geschetste ontwikkeling gaat zich in de studentenbeweging een hiërarchiese struktuur aftekenen. De grondraadsbesturen, die zich in veel zaken op centraal nivo reeds onttrekken aan kontrole van de grondraad en in sommige gevallen het daar uitgestippelde beleid aan hun laars lappen, treden vrijwel eigengereid in het LOG op. De besturen vervreemden van hun kaders en een dergelijke vervreemding brengt een onderdrukking teweeg van dissidente meningen op alle nivoos. Het is geen wonder dat juist de ASVA en de GSB - met veel kader in eigen top - de toon aangeven in het LOG. Een demokraties-centralistiese struktuur van de studentenbeweging - en dus een onbedekt hiërarchiese - vergemakkelijkt het voor een eveneens demokraties-centralisties gestruktureerde partij als de CPN (met haar eveneens parlementaristiese koalitiepolitiek) een sterke greep op de studentenbeweging te krijgen en zelfs de kaders waarbinnen die zich afspeelt, vast te stellen. Voor de machtspolitiek van de CPN, een politiek die primair gericht is op overname van de macht en niet op strukturele verandering van de verhoudingen, is steun van de studentenbeweging bijzonder belangrijk. En in plaats van de verburokratiseerde CPN van binnen uit om te vormen, lopen de CPN-studenten keurig in het straatje van de CPN-koalitiepolitiek, die voor het LOG

idem dito parlementair gericht is: op de vakbonden en de PvdA. Het is evenmin verwonderlijk dat het in het kader van deze parlementaristiese koalitiepolitiek juist de ASVA en de GSB zijn die streven naar deelname aan de Universiteitsraad en daarmee ombuiging van de Veringaboykot. De houding van ASVA/GSB ten opzichte van de universiteitsraden heeft hetzelfde karakter als de CPN-houding inzake de ondernemingsraden en -jawel- het parlement: deze organen stellen op zich niets voor maar er worden beslissingen genomen, dus moeten we (machtspolitiek) daarbij zijn.
Terwijl de 1000-gulden boykot nog niet definitief geslaagd is op het moment dat de Veringa-boykot zijn definitieve fase ingaat door totale weigerachtigheid op déze wijze en in déze organen mee te beslissen, wordt nu het werk van jaren politisering aan de kant gezet en nemen de studenten zichzelf de sterkste wapenen uit de hand. De vakbonden maken zich ongeloofwaardig en werken hun eigen ondergang in de hand.
De voortdurende gerichtheid op het parlement en parlementaire bondgenoten houdt grote risiko's in zich. Door deze gerichtheid wordt een desoriëntatie van de studentenbeweging in de hand gewerkt van haar oorspronkelijke eisen (recht op gratis onderwijs, onderwijs in dienst van de bevolking etc.). Om zoveel mogelijk organisaties achter de ad hoc eisen te krijgen worden gemakkelijk inhoudelijke konsessies gedaan. De studentenaktivisten in de top van de beweging hebben niet de noodzakelijke strategiese konsekwenties getrokken uit de beschikbare analyses van de parlementaire demokratie (8). Doorslaggevend voor wat zich in het parlement zal afspelen is immers de druk die buitenparlementaire pressiegroepen als monopoliekonserns, banken, legertop etc. op het parlement kunnen ontwikkelen. Deze aldus in feite beslissende en dekreterende buitenparlementaire groepen ontsnappen uiteraard

volledig aan de invloed van de studentenoppositie. Binnen het parlement zelf is het vertegenwoordigingsbeginsel een effektief middel om de massa's ver van de machtcentra van de staat en de beslissingscentra van de maatschappij te houden. Slaagt men er niet in deze centra aan te grijpen en de machtsverhoudingen sterk te wijzigen, dan ligt het kader waarbinnen men gedoemd is te funksioneren vast. Het parlement is dan een politiek instrument in handen van de heersende klasse en wordt aangewend zolang het in het belang van die klasse is. Zodra het parlement niet volgens dat belang handelt, grijpt die klasse naar hardere middelen en moet de oppositie aldus onderdrukt het antwoord schuldig blijven. Door de gerichtheid van het LOG op het parlement blijft een verdere politisering van de achterban achterwege. De top gaat steeds verder de meningsvorming voorstruktureren aan de hand van wat er zich bij het parlementaire werk voordoet.
Organen als het parlement die geen feitelijke politieke macht bezitten wordt gedurende de aksies teveel belang toegekend, de verwachtingen worden te hoog gespannen en de klap van de desillusie zal slopend werken op de organisatie. Analoge redeneringen gaan op voor instellingen als de universiteitsraden.

Konklusie.

De algemene depolitisering die van de huidige strategie het gevolg is, zal onvermijdelijk leiden tot ineenstorting van de huidige organisaties. Waar mogelijk moeten vanuit de aksiegroepen op de werkplek, de fakulteiten, alternatieven worden aangedragen voor de tot mislukken gedoemde strategie van de studentenvakbonden. Het staat daarbij geenszins vast, dat dit uitsluitend binnen de vakbonden moet gebeuren, maar het staat wel vast, dat dit niet uitsluitend buiten de vakbonden om kan gebeuren, omdat ze eenvoudig een niet te ver-

waarlozen faktor vormen in de studentenbeweging. De fakulteitsgroepen moeten zich zo onafhankelijk mogelijk opstellen, zodat bij een mogelijke ineenstorting van de vakbonden het werknivo niet wordt aangetast. Er moet daarbij toegewerkt worden naar een duurzamer verzet dat als doel heeft radikale wijziging van de maatschappelijke machtsverhoudingen. Wetenschap en techniek moeten dienen ter ondersteuning van de strijd van de onderdrukte delen van de bevolking. Intellektuelen hebben in deze strijd niet de leiding. Er moet gestreefd worden naar een permanente organisatie op het werknivo waarbij degelijke voorbereiding op een antikapitalistiese beroepspraktijk en ontmaskering van de huidige wetenschapsbeoefening centraal staan. Aksies in de materiële sfeer blijven ondergeschikt aan dit werk en dienen om de armslag veilig te stellen voor scholing en rekrutering aan de basis. Bij de koalitiepolitiek dient de praktijk van de te ondersteunen strijdbare groepering doorslaggevend te zijn. Streven naar machtsvorming aan de basis is daarby het belangrijkste kriterium. Parlementaristiese organen worden dus ondubbelzinnig afgewezen als koalitiepartners. Radikale elementen binnen de bestaande politieke organisaties, oppositionele stafaksiekomitees, buitenparlementaire aksiegroepen komen voor koalitie in aanmerking evenals alle groeperingen die bereid zijn daadwerkelijk steun te verlenen aan de revolutionaire bevrijdingsbewegingen. Samenvattend: niet aflatende buitenparlementaire druk tot stand brengen vanaf de basis, de besluitvorming volledig in eigen hand houden en niet afhankelijk stellen van willekeurige beslissingen van schijndemokratiese raden of overlegorganen die steeds weer dekreteerorganen zullen blijken te zijn.

Noten

(1) Joscha Schmierer, Analyse van de studentenbeweging. SUN.
(2) Van '69-'72 als redakteur van Troof
Van '71-'72 als bestuurslid USF
(3) RAF, Ontwerp Stadsguerilla, hfst. 3: Studentenverzet. SPUW.
(4) Zie o.m. Te Elfder Ure 1971 no 9/10 en no 11; 'Tegen het burgerlijk 'marxisme', voor een revolutionaire studentenpolitiek', Tilburg '71.
(5) De Rode Draad 1972 no 4, ASVA.
(6) In een bespreking van De As no 1 in De Volkskrant van 27-12-1972 werd de opmerking gemaakt 'Jammer genoeg wordt er niet ingegaan op de syndikalistiese neigingen die de studentenoppositie in Nederland de laatste jaren aan de dag heeft gelegd bij het oprichten van studentenvakbonden'. Deze opvatting acht ik onjuist omdat gebruik van het begrip syndikalisme t.a.v. de besproken vakbondsstrategie m.i. een ontkenning inhoudt van de ontwikkeling van het syndikalisme (vgl. bijv. reeds H.P.G. Quack, De Socialisten dl.6 pp. 350 e.v.) en de essentiële plaats van de totale werkstaking en de buitenparlementaire aksie in de syndikalistiese opvattingen.
(7) Uit TEU 1972 no.9 blijkt dat inmiddels een voorlopige uitgave is verschenen over het ASVA-konsept politieke vakbond. Ik heb het niet gezien.
(8) J.Agnoli, De transformatie van de demokratie. SUN; Hans Ramaer, Staat en monopoliekapitalisme. AU.

Verder geraadpleegd papers voor het LOG-seminar Drienerlo 1972, Utrecht 1972; USF-kongresmap '72; Verslag van een politieke vakbond, GSB; Het Profijtbeginsel, SUA-map no 3; grondraadsbladen en diskussiestukken.

simon radius

GOODMAN EN DE REVOLUTIE

1

Het vrij kleine maar grootse oeuvre van Paul Goodman (1911-1972) kan men in grote lijnen in drie groepen verdelen: poëzie en romans, maatschappijkrities werk, en zijn op o.a. het taoisme geënte psychologies en psychotherapeuties werk. Centraal in Goodman's denken staat de overtuiging, dat een mens in de bestaande maatschappelijke stelsels niet gezond kan leven. Het geheel bepaalt de delen, en het geheel is ziek. Het geheel dwingt elk individu om een afzonderlijke enkeling te zijn. We moeten streven naar een samenleving waarin de mens weer individu kan zijn en die hem steunt in zijn individualiteit. Gezond zijn betekent goed met jezelf in kontakt staan en met je omgeving. Als de omgeving, vooral de grote omgeving ziek is, kan de mens geen eigen individualiteit meer hebben. De grote omgeving is ziek, omdat ze centralisties is en dat in steeds toenemender mate wordt. Mensen kunnen tot op zekere hoogte spontaan zijn, zichzelf regelen en een beetje impulsief-spontaan zijn. Die hoogte wordt steeds kleiner. Daarom kan hij in "Five Years" - een ontroerend verhaal waarin hij letterlijk zichzelf te kijk stelt - zeggen "Ik ben anarchist niet omdat ik "individualisties" ben of enig vast geloof heb in "spontaniteit" maar omdat ik een communard ben en de Gemeenschap verwacht, terwijl dwang en leiding van bovenaf mensen bang en dom maakt". (blz 246) In deze paar woorden is een heel program

ontvouwd, zijn heel wat dingen op de kop gezet en wordt zijdelings met allerlei stereotypen afgerekend.
De technologie vraagt om doeleinden die je kwantitatief kunt bepalen: nationale macht, bruto produkt, afzetmarkten, tarieven en prijsregelingen. Goodman spreekt van een fanatiek kwantitatief etos, dat onze samenleving kenmerkt. Op grond van dit etos moet alles steeds groter worden: steeds grotere ziekenhuizen, steeds grotere scholengemeenschappen, steeds massaler vormen van universitair onderricht, steeds grotere huizenblokken gepaard gaande met een sistematiese vernietiging van alle kleine gemeenschappen, buurten en wijken waarin mensen elkaar tenminste nog wat kennen en nog een beetje mens zouden kunnen zijn. Daarom noemt hij zich een neolities anarchist, want hij wil heel ver terug naar de tijd van de zon en de frisse lucht en het landelijk leven, hij noemt zich erasmiaans scepticus omdat hij vol verbazing het hoofd schudt over een maatschappij die het industrialisme maar niet terug wil dringen en dit zoveel mogelijk zelfs probeert te konsentreren in een klein aantal landen die men EEG is gaan noemen en dat 2/3 van de wereld rustig in honger laat leven. In 1958 - 14 jaar voor het rapport van Rome! - waarschuwt hij er al voor dat onze technologiese ontwikkeling tot calamiteiten zal leiden en in 1961 schrijft hij samen met zijn broer Percival een studie over stadsplanning, die als we Theodore Roszak mogen geloven de beste studie over stadsontwikkeling is die het naoorlogse Amerika heeft opgeleverd. "Banning cars from Manhattan", waarin onze "utopiese anarchist" een uitgewerkt plan ontwerpt voor een loopbare grote stad met behoud van alle intieme mogelijkheden die een stad aantrekkelijk maken en zonder vernielingen, terwijl tevens een tegenwicht wordt ontworpen tegen de vereenzaming van de mens in de massamaatschappij van nu. Aan

het eind konstateert hij, dat de overheden er zich voortdurend op beroepen, dat alle plannen ter inzage liggen, maar dat de burgers er niet toe worden voorbereid om werkelijk andere alternatieven tot ontwikkeling te brengen en dat zij daarom ook nooit in andere termen leren denken. Eerst moet de calamiteit er zijn, eerst moeten ettelijke tienduizenden mensen gestikt zijn in de smog en dan komt ieder in rep en roer. In "Emire City" voorspelt hij de consumptiemaatschappij in visionaire termen: Ge zult Uw scheppende krachten gebruiken om voortdurend uw levensstandaard te verhogen en ge zult vele dure dingen kopen die ge niet absoluut nodig hebt. Ook noemt hij zichzelf een "Jeffersoniaan" omdat de amerikaanse revolutie (na de Burgeroorlog) de mensen zo'n 25 jaar hun gang heeft laten gaan, zonder veel centralistiese beperkingen. Kortom, zegt hij, anarchisten zijn conservatief, want ze willen gewoon het gras, en de primaire gemeenschap, en het eksperiment met elkaar. In "The Community of scholars" komt hij tot een oproep aan de docenten en studerenden om de scholen en universiteiten massaal te verlaten en non-conforme instituten te stichten. Zelf werkte hij aan allerlei experimentele anti-universiteiten, sprak geregeld op de grasvelden bij bezettingen van universiteitsgebouwen, nam vanaf het begin deel aan de protestakties tegen Vietnam, toen velen hier nog geloofden (tot in 1968) dat Johnson toch heus wel wist wat hij deed. Nu pas januari 1973 weten grote groepen waar ze met Nixon's Vietnampolitiek aan toe zijn. Hij omschreef de opvoeding in onze samenleving als de stelselmatige hulp bij de aanpassing van de enkeling aan een sociale rol, niet als een grof soort van dril maar als een zeer verfijnd proces van ontnemen van de persoonlijkheid. In "Growing Absurd" is de hele wereld een grote gevangenis waar je uit moet zien te stappen. Samen met mensen als Jack Kerouac en Allen Ginsberg behoort hij tot de eersten, die omstreeks 1958 een

nieuwe levensvisie propageren en deze ook zelf in hun levenswijze tot uitdrukking brengen. De rugzak-revolutie is eind van de vijftiger jaren begonnen dank zij o.a. deze drie geniale geesten die het langer verdomden, en "eruitstapten". In "On the road" van Kerouac vinden wij alle elementen terug, die zich later in de jaren 60/70 in allerlei afzonderlijke subkultuurtjes zullen opsluiten: de afkeer van deze massasamenleving, de eenvoudige levenswijze van slapen in spoorwegwagons tot macrobioties eten, de direkte demokratie, de aksie als middel om te laten zien dat je h t niet langer pikt, de belangstelling voor allerlei oosterse vormen van zelfbewustwording en bevrijding, de ontwikkeling van een sociologie en psychologie, die ernst maakt met het feit dat je voor de enkeling niet veel kunt doen als je ook niet tevens het geheel zal kunnen veranderen, waardoor die mens ziek is gemaakt.
Goodman kiest partij voor de niet-verstandelijke spontaniteit van kinderen, primitieven en kunstenaars, de enige mensen die nog een beetje zichzelf kunnen zijn. Altans voorlopig. Kind zijn betekent direktheid van handelen, verbeeldingskracht en spontaniteit. Onze "volwassenheid", onze "vrije persoonlijkheid" is een soort opgefokte aangepastheid aan een dubieuze samenleving die prestaties wil, zichtbare resultaten, nationaal overwicht, hoge produksiecijfers, bewapenings- en ruimtewedlopen, efficiency tot in alle instituties. Dit fanatieke hoeveelheidetos laat zich niet verenigen met de kwalitatieve, diepste behoeften van de mens. In deze orde kan geen mens gezond blijven. Wie er zich lustig doorheen weet te slaan, moet als mens wel doodziek zijn. En deze week konden we in de kranten lezen dat van elke 5 mensen die lid zijn van een ziekenfonds er 1 is die 1500 pillen per jaar slikt. We leven in een gedepersonaliseerde samenleving waarin onze menselijkheid steeds belegerd wordt. De samenleving geeft ons niet de

ruimte ons te laten begaan ("Drawing the line" blz. 8). Het recept is eigenlijk eenvoudig: we moeten een samenleving maken die de mensen laat begaan, waarin de autonomie van de enkeling gewaarborgd wordt door de vrijheid van allen. Goodman noemtzich daarom ook wel een conservationist, omdat hij de vrijheden die we inmiddels veroverd hebben graag wil behouden en het laat hem koud wanneer marxisten-leninisten hem een kleinburger noemen. Tenslotte gáát het om het behoud van en de uitbreiding van de burgelijke vrijheid, dat is de vrijheid van de burger. Het revolutiebegrip vult hij dan op zijn wijze anarchistisch in en omschrijft de revolutie als het proces waardoor de greep van de autoriteit(en) op het leven van mensen en groepen losser wordt gemaakt, zodat de levenskunksies zich vrijelijk kunnen ontplooien, zonder ongevraagde leiding van bovenaf, zonder onnodige belemmeringen ("New Reformation").

2

Revolutie is het proces waardoor de vrijheid van mensen, meestal via bepaalde groepen, steeds groter wordt. Deze vrijheid moet steeds veroverd worden, zij wordt nooit zonder meer door de machthebbers verstrekt. Zij is altijd met bloedvergieten gepaard gegaan, met veel persoonlijk leed en vaak zeer persoonlijke offers van vooruitziende geesten, die wisten dat ze voor een goede zaak vochten en daarby vaak alleen stonden. Zo gezien heeft de westerse geschiedenis tal van anarchistiese revoluties gekend en is het anarchisme meer dan alleen maar het bekende register van utopiese dromerijen tot aan de bommensmijtorij: het verkrijgen van burgerlijke vrijheden afgedwongen van de vorst in de middeleeuwen, de bevrijding van de vrije burgers uit het mercantilisme, de afschaffing van de slavernij, het vechten voor de akademiese vrijheid sinds de verlichting, de bevrijding na wereldoorlog II uit de imperialistiese overheersing, de emancipatie van de seksualiteit, de ontwikkeling van een tegenkultuur door grote delen van de jeugd die kotsen van de agressieve hoofdkultuur

de revolte van de jongeren in de jaren 60/70 die, beginnend bij het streven naar wijziging van de organisatiestruktuur van de universiteiten, een grote bewustwording veroorzaakt bij jongeren in andere geledingen van het onderwijs en de gehele maatschappij en die tot een algeheler grotere bewustwording leidt van de betutteling waarin mensen in hun werk-woon-situatie leven. En die tenslotte leidt (zie ook Hofland's boek "Tegels lichten") tot een nieuwe bewustwording bij grote groepen mensen t.a.v. een herverdeling van de macht en tot een veel kritischer opstelling tegenover de werkelijke bedoelingen van de rijke wereld (rapport Mansholt, Unctad III). Al deze revoluties - Hofland heeft gelijk als hij zegt, dat we na de tweede wereldoorlog al met de derde revolutie bezig zijn - worden niet anarchisties genoemd, maar ze zijn het wel: ze droegen bij tot een grotere vrijheid van de enkeling onder afdwinging door een kollektief gebeuren. Dat voor het behouden van nieuw verworven vrijheden wel degelijk strijd moet worden geleverd - hetgeen betekent dat het hebben verkregen van deze vrijheden een revolutionair karakter heeft gehad - moge wel blijken uit de krisis van de universiteit van Heidelberg waar de autoriteiten van de deelstaat Baden-Württemberg (CDU-nest) een nieuwe wet op het hoger onderwijs willen invoeren, die een streep zou halen door alle hervormingen die na de studentenrevolte 1968 tot stand zijn gekomen. De demokratisering - in de zin van een hoge mate van zelfbestuur van de belanghebbenden - staat weer helemaal op het spel en de afloop in Heidelberg zal in hoge mate bepalend zijn voor wat er daarna in de andere deelstaten zal gebeuren. Het is jammerlijk om te zien hoe links daarbij zijn eigen glazen ingooit en rechts in de kaart speelt door onderling geharrewar, en door onnodige irritatie te verwekken bij middengroepen.
Goodman is er zich terdege van bewust dat hij het revolutiebegrip op een andere wijze invult dan bij

velen - ook in anarchistiese kringen - gebruikelijk is. Dat de autoriteiten delen van de centrale machtsuitoefening verplaatsen naar bepaalde groeperingen, die daarvoor hebben gevochten en dat de mensen levensblij in de straten dansen, spreekt leninisten maar weinig aan, evenmin als anderen die wat zij noemen een fundamentele struktuurwijziging nastreven.
Goodman gelooft dan ook niet zo in bijv. de socialisering van de produktiemiddelen, als niet eerst duidelijk is, wie daar de baas gaat spelen. Wanneer dat dan weer een centralistiese machtsinstantie is, hoeft het voor Goodman allemaal niet want dat is er in feite helemaal geen sprake van een fundamentele struktuurverandering. Een revolutie is een echte revolutie, als zij daarna alle mensen, dan wel voorlopig bepaalde groepen, uit knechting heeft verlost. Iedere andere revolutie dan deze anarchistiese is een doodgewone kontrarevolutie, omdat er weer een autoritair en centralisties regime ontstaat.

3
De oorspronkelijke impuls onder de jongeren van de new left, een beweging die zonder het werk van Kerouac, Ginsberg en Goodman niet te denken is, was volgens Goodman dan ook eerder gericht op een anarchistiese dan marxisties-leninistiese konseptie van de revolutie: zij wilden de autoriteit verminderen en vervangen door vormen van zelfbeheer. Zij voelden zich meer deelhebbers aan een vrijheidbeweging die grotere autonomie opeiste voor enkelingen en groepen dan een monolitiese partij. Zij spraken ook niet over een voorhoede, die een achterban bewust zou maken en leiding geven. Zij spraken van direkte demokratie, van een-man-een-stem, van beheren van de eigen studie-, werk- en leefsituatie. Zij wilden meer gelijkheid en niet allen namen daarbij het woord socialisme in de mond, maar wel keerden zij zich tegen èn de

koude oorlog én het imperialistiese westen én het Moskoukommunisme én het hysteriese anti-kommunisme. Zij hunkerden niet naar macht, noch naar geweld, maar eisten van de machthebbers afschaffing van allerlei vrijheidsbeperkingen en betuttelingen en zij waren bereid allerlei alternatieve instituties op te richten om te tonen dat zij meenden wat zij zeiden, om hun eisen kracht bij te zetten en om een springplank te hebben naar andere leefvormen. Marxisten spreken nu met een zeker genoegen over de bewezen ontoereikendheid van dergelijke centra voor direkte demokratie (zie Jaap Wolff in 'Klassenbewustzijn en maatschappijverandering', Pegasus,1969) maar het effekt van doorwerking bij grotere groepen mensen is moeilijk meetbaar.
Kortom, zegt Goodman, het konkrete, het direkte, het spontane, het persoonlijke zichtbaar maken, dat doen kinderen en kunstenaars. Dat is anarchisties. Het toenemend bewustzijn dat men als burger verenigd in groepen niet helemaal machteloos is in de strijd tegen vervuiling, stadsontwrichting, sexuele onderdrukking is een revolutionair verworven goed. Marxisten smalen om deze dingen omdat zij deze weg van bevrijding als puur reformisme, geknutsel of geritsel in de marge afdoen. Na hún machtsovername moeten we maar afwachten wat die nieuwe vrijheid, die centraal gedirigeerd wordt, waard is.
Wat opviel en opvalt bij de samenstelling van allerlei aktiegroepen is de gemengde samenstelling van die groepen, waarbij anarchistiese grondgedachten van zelfbestuur, leninistiese retoriek over de voorhoede en struktuurwijziging, marxistiese analyses over de samenhang tussen onder- en bovenbouw in de maatschappij en vanuit christendom en humanisme doorleefde opvattingen over het ware mensziju, door elkaar aanwezig zijn. Waarbij sommige groepen deze pluriformiteit verdragen en daarmee aanvaarden dat men naar buiten toe niet

altijd tot een eensgezinde aksie kan komen, en andere groepen tot een soort van zuivering komen, waarbij de groep dan wel naar buiten toe eensgezinder kan optreden en allerlei eindeloze diskussies van de baan zijn, maar waarbij de groep wel steeds kleiner en dogmatieser dreigt te worden. Goodman wijst erop, dat het doordrammen van de dogmatiese leninisten (zie ook de crisis in Heidelberg) vele jongeren kopschuw heeft gemaakt. Maar de anarchistiese impuls is van betekenis gebleven. Hij wijst erop dat deze eind 1969 weer opleefde door het Moratorium, een programma bedoeld om de Vietnamoorlog tot een eind te dwingen doordat grote groepen jongeren, arbeiders etc. zich per maand een bepaalde periode uit hun studie en werk terug zouden trekken. Het idee van de Grote Staking! Zoals het Living Theatre dat in 1960 probeerde tegen de verdere ontwikkeling van de atoombom. Eind 1969 trokken honderdduizenden mensen van allerlei leeftijden door de VS en in november een half miljoen jongeren op de been naar Washington. Zij slaagden er niet in een paar duizend arbeiders zover te brengen om hun werk voor een paar dagen neer te leggen. Bang voor hun job (en terecht), maar ook omdat de jongeren kennelijk niet geloofden dat het zou lukken. En dan komt in ± 1970 die algehele apatie bij vele jongeren, het gevoel dat het absurde funksioneren van de overheden van deze maatschappij niet humaan beinvloed kan worden zonder veel offers of een afgrijselijke energie. Jongeren, aldus Goodman, zijn inmiddels ook al te zeer vervreemd geraakt van zichzelf en anderen om in hun eigen anarchisme te blijven geloven (New Reformation). De meidagen van 1968 hebben overigens duidelijk gemaakt dat het niet alleen daaraan ligt: de arbeiders kun je wel degelijk meekrijgen als de leninistiese "voorhoede" maar niet samenspant met de heersende machthebbers.

4

Eenzelfde verwarring bij de jongeren over anarchis-

tiese en marxisties-leninistiese ideeen is te bespeuren, volgens Goodman, in twee termen van de Nieuw-Linkse retoriek: "participerende demokratie" en "het Kader" (de voorhoede). De twee grondbegrippen zijn onverenigbaar, maar worden door elkaar heen gebruikt. Met participerende (direkte, een-man-een-stem) demokratie wordt bedoeld een persoonlijke en direkte zeggenschap in de beslissingen die onze naaste werk- en leefsituatie aangaan. Zij richt zich tegen de leiding van bovenaf (Top-down leiding), tegen vertegenwoordigende funksies die moeilijk van benedenaf gekorrigeerd kunnen worden, tegen centralisatie (zowel, politiek als sociaal en kultureel), tegen stille hersenspoeling door middel van de massamedia en de pers. Student power, Black Power, Red Power, soldatendemokratie, guerillataktieken, direkte aktie, burgerlijke ongehoorzaamheid, burgerlijk geweldloos verzet, massademonstratie anti-oorlog en -bewapening, etc. Dit alles is juist de essentie van een sociale orde die op anarchistiese grondgedachten berust: het beheer berust bij de belanghebbenden in de betrokken werk-, en leefsituatie en van daaruit moet men zien te komen tot federalistiese vormen van overleg, kommunikatie en samenwerking op vrijwillige basis. De achterliggende psychologie is, dat mensen die bepaalde werkzaamheden of aktiviteiten uitoefenen het beste kunnen weten hoe alles reilt en zeilt en hoe het moet: deskundigheid die voortkomt uit de abstrakte scheiding tussen praktijk en teorie is verdacht. Wie zelf kr eatief kan zijn, heeft bovendien ook nauwelijks de behoefte om te domineren en zal graag met anderen samengaan. De enige manier om mensen op te voeden is henzelf macht te geven over de eigen situatie en henzelf te laten beslissen. Alleen in ongewone omstandigheden is er behoefte aan een leider en aan dwingende voorschriften, zoals bijvoorbeeld bij epidemieen. Verwijder de autoriteit en er ontstaat

geen chaos maar zelfregulatie en natuurlijke orde. In een der belangrijkste studentenaksies zoals de Free Speech Movement van 1963 in Berkeley, waren er geen leiders, of liever er waren dozijnen van tijdelijke leiders, die funksioneel leiderschap uitoefenden, wat Goodman noemt leiders-pro-tem (tijdelijke leiders). Ook Martin Luther King liet elke plaats zijn eigen campagne leiden terwijl de landelijke organisatie alleen finansiele en eventueel adviserende hulp gaf. Goodman noemt zich van tijd tot tijd dan ook wel een decentralist i.p.v. een anarchist, omdat hij in het verlenen van zelfbestuur aan kleine joenits (zie voor de toepassing hiervan op de onderwijsorganisatie mijn artikel over Goodman in De Vrije Socialist van november 1972) de decentralistiese grondgedachte ziet van het anarchisme. Hij onderscheidt daarbij tussen het meer landelijk decentralisme van Lao-tse en Tolstoy en het decentralisme van de grotere eenheden als steden en naties en de industrie à la Proudhon en Kropotkin. Daarnaast bepleit hij juist centralisatie voor een aantal beleidszaken. Centralisatie is altijd nodig bij dreigende ramp-toestanden, zoals smog, epidemieen, verkeer, watervoorziening, spoorwegen, geld, belasting, en verder bij al die dingen waar nu in onze "vrije" maatschappij een enorme chaos heerst vanwege verziekte concern initiatieven: in de industrie kunnen allerlei zaken beter gestandaardiseerd worden, wij kunnen best met minder verscheidenheid toe op het gebied van auto's, elektriese apparatuur, wasmiddelen, allerlei ander comfort, etc. Verder kan decentralisatie ook risico's inhouden: als men de school bijvoorbeeld overgeeft aan de ouders en de leerkrachten dan kan dat in bepaalde buurten de apartheid in de hand werken, zowel doordat men blanken weert als negers. Maar dit, zegt Goodman, moet men maar op de koop toenemen, want men kan zich nauwelijks voorstellendat veel scholen slechter zouden funksioneren dan de

meeste nu. Wat dit betreft staat Goodman in de rij van hen die een grondige onderwijsvernieuwing voorstaan in de zin van afschaffing van het huidig onderwijsbestel, zoals Illich, Eimer, Neill, Dennison. Waarbij dan opvalt dat Goodman, die het eerst deze ideeen propageerde nauwelijks genoemd wordt. Alleen Tessel Pollmann heeft enige aandacht aan zijn ideeen over een fundamenteel andere schoolorganisatie besteed.
De moeilijkheid met al die decentralisatie is niet alles wat steeds genoemd wordt: de bevolkingseksplosie, de samengesteldheid van onze maatschappij, de technologie, de nationale ekonomie. Dat kunnen vrije burgers allemaal aan: die kunnen vereenvoudigen, verdelen, libereren en ze gaan alles op kleine schaal aanpakken, omdat alleen op kleine schaal mensen als mensen kunnen blijven leven. De echte moeilijkheid is van politieke aard: de centrale autoriteiten willen de autoriteit niet opgeven en hebben een heel gedachtensisteem in de mensen gepompt waaruit moet blijken dat wat zij doen het beste voor ons allemaal is.

5
En nu het begrip "kader", "voorhoede". Kader, zegt Goodman, is square en is als zodanig dus al alles wat niet beat is. De voorhoede is een taktiese eenheid die andere groepen mensen omvormt tot eenheden, die de centrale wil van de organisatie (leger, partij, vakbond, etc.) uitvoert. Het kader "kent" de beleidslijn, die als zodanig niet aangevochten kan worden, althans niet door het gewone kader. Dat noemt Goodman de jezuiten metode waarbij een kleine groep getraind wordt door een centrale machtswil, die de indoktrinatie doorgeeft naar beneden toe en zich zo vermenigvuldigt. De leiding, de inhoud van de leer, de taktieken en strategieen worden in het hoofdkwartier uitgestippeld. Dit is in strijd met de gedachte van zelfbeheer. Het is ook in strijd met de guerilla-idee. De guerilla is

op zelfvertrouwen en op eigen initiatief gebaseerd. Er is doorgaans persoonlijke vriendschap en een menselijke band. Voorhoede-vorming is een autoritair-revolutionaire metode die beoogt de instituties over te nemen en zolang een diktatuur zal uitoefenen tot een meerderheid zich omgevormd heeft naar de juiste doctrine en het daarbij behorend gedrag, of dit voorgeeft te doen. De vrijheid is dan zoek.
De idee van een voorhoede die leiding geeft aan nog-onwetenden staat in flagrante tegenstelling tot de aktuele motieven en de geest van grote groepen jongeren nu. Zij zijn niet samenzweerderig, maar hartverscheurend open. Als er bij een demonstratie wordt gevochten is dat omdat zij voor hun eigen inzichten vechten, niet vanwege een of andere partijdiscipline.
Wat Goodman verontrust aan de neomarxistiese, c.q. leninistiese vleugel van de New Left dat is haar aborterend karakter: levendige energie en moreel vuur worden weggemanipuleerd omwille van een revolutie die niet komen mag en zal en die de permanente vrijheidsrevolutie verstoort die wel mogelijk is en die de emancipatie van mensen eerder zou kunnen bewerkstelligen. Mensen door politisering en radikalisering in de Beweging brengen betekent hen warm te doen lopen voor een partij die straks een andere elite aan de macht brengt en die niets wezenlijks zal veranderen. Goede dingen moeten worden nagestreefd om huns zelfs wil, en niet van wege het belang van een organisatie of een instituut.
Wat nodig is is geen macht vanwege de machtsovername, maar een (inter-) nationaal bevrijdingsfront dat niet uitloopt op een Partij, of op een Natie, maar op een maatschappij die de grenzen en de bewapening afschaft, die het ekologies evenwicht weet te herstellen, die gedecentraliseerde bestuursvormen weet te ontwikkelen en die een dusdanig selectieve technologiese ontwikkeling nastreeft dat alle grenzen tussen rijk en arm zullen verdwijnen.
En deze revolutie is al begonnen.

Het communisme in Nederland

Er is in de laatste jaren flink wat literatuur verschenen over het fenomeen CPN. In vrijwel alle gevallen waren de schrijvers er van voormalige partijgangers en in dat opzicht vormt het nu verschenen boek van dr. A.A.de Jonge daarop geen uitzondering De Jonge heeft echter niet alleen met de CPN, maar ook met het marxisme gebroken. Vandaar dat zijn kritiese visie op het partijkommunisme veeleer struktureel is, dan bij bijv. een Ger Harmsen (Daan Goulooze), een Wouter Gortzak (Kluiven op een buitenbeen) en een Friedel Baruch (Linksaf/naar rechts) het geval is.
De Jonge is redelijk geslaagd in zijn opzet een verklaring te geven voor het eigen karakter van de CPN, al komt hij niet met nieuwe feiten. De historie van de CPN is er een van linkse en rechtse afvalligen. Het opvallende daarbij is wel dat de partij al die afsplitsingen heeft overleefd en permanent heeft kunnen rekenen op de steun van een zich telkens aanvullend deel van de nederlandse arbeidersklasse.
De Jonge laat de geschiedenis van de CPN terecht beginnen in 1907, het jaar waarin Wijnkoop, Ceton en Van Ravesteyn het weekblad De Tribune gingen uitgeven. Twee jaar later werden uit de SDAP gestoten, waarmee de internationaal afwijkende situatie gint dat 'dogmatiese marxisten' zich in een eigen partij organiseren (Alleen de situatie in Rusland is vergelijkbaar).Deze Sociaal Democratische Partij solidariseerde zich direkt met de oktoberrevolutie, noemde zich Communistische Partij en sloot zich aan bij de Derde Internationale.
Het grootste deel van de verdere CPN-geschiedenis draait om haar russifikatie: de omvorming van de partij tot een naar russies model ingerichte gedisciplineerde organisatie, bestuurd door volgzame

uitvoerders van de russiese wensen. Daarmee hangen de twee belangrijkste schisma's van de CPN samen en vormen er het begin- en eindpunt van. De jaren '25 -30 met het optreden van twee kommunistiese partij-en (de 'nationale' van Wijnkoop en de 'internationale' van De Visser) vormen dat beginpunt, de periode '56-63 met het uitstoten van een in de 2e wereldoorlog gevormde generatie partijleden (die deels de zgn Bruggroep oprichten) markeert het eindpunt van die ontwikkeling.
De derussifikatie mag zeker na 1963 vergaande vormen hebben aangenomen, de CPN blijft een bolsjewistiese partij, die in het voetspoor van Lenin pretendeert de arbeiders naar het socialisme te kunnen voeren.
(Het communisme in Nederland, de geschiedenis van een politieke partij; Kruseman,Den Haag (1972); prijs *f* 15,90) H.R.

Domela Nieuwenhuis

Eindelijk is dan de 2e druk van Albert de Jong's voortreffelijke biografie over Domela verschenen. Al in 1967, een jaar na het verschijnen van de 1e druk, was geen eksemplaar meer te vinden.
Rudolf de Jong heeft deze nieuwe druk aangevuld met een aantal kleine verbeteringen,die hij vond in het eksemplaar van zijn vader. Eén daarvan is tekenend voor het perfektionisme van de auteur: op pag.20 van de 1e druk stond "...kroeg een herbergier, die Willem III o.a. voor 'een grote smeerlap' had uitgemaakt, *f* 25 boete of 14 dagen hechtenis...", in de 2e druk is dit aangevuld met "een schoft, een gemene ploert en een grote smeerlap".
Naast het andere door Albert de Jong verzorgde werk over Domela (Van Christen tot Anarchist) dat meer de persoonlijke ontwikkeling van Domela doet kennen, is deze herdrukte biografie onmisbaar.
(Domela Nieuwenhuis, door Albert de Jong; Kruseman, Den Haag (1972), 2e druk;prijs *f* 7,90)

B.Ch.

Partij,raden,revolutie

Hoewel het een afgesloten clichee is,moet het toch maar gezegd worden:de eind vorig jaar bij Van Gennep, A'dam verschenen bundel teksten van Anton Pannekoek is verplichte aanschaf (Partij,raden,revolutie;prijs ƒ 14,50).Niet alleen vanwege de teksten, maar ook om de -50 pag.-begeleiding in de vorm van noten,chronologie,bibliografie en tesen van de hand van Jaap Kloosterman, medewerker van Lehning bij diens Bakoenin-uitgaven en als "situationist" sterk simpatiserend met het radensocialisme, waarvan Pannekoek de belangrijkste grondlegger is. Zeer gedetailleerd beschrijft Kloosterman de historie van de duitse en nederlandse radengroeperingen. Voor nederland is dat de GIC (Groep van Internationale Communisten),de KAPN (Kommunistische Arbeiders Partij in Nederland) en de LAO (Linkse Arbeiders Oppositie), waarvan Marinus van der Lubbe deeluitmaakte.

De onmacht van de radengroeperingen, de GIC met name, om een antwoord te vinden op de snelle transformatie van de burgerlijke maatschappij in de jaren '20-30, is niet alleen terug te voeren op de scherpzinnige,maar toch ook eenzijdig eurocentriese Marx-interpretatie van Pannekoek. Ondanks lovende woorden had Pannekoek kritiek op de in 1931 uitgekomen GIC-publikatie "Grondslagen" (evenals Pannekoeks "Arbeidersraden" inmiddels opnieuw herdrukt), zoals prof.Sijes -die aan de uitgave van Pannekoeks korrespondentie werkt - mij eens vertelde. De nu gepubliceerde teksten stammen uit de 'radentijd' van Pannekoek en zijn,met uitzondering misschien van het uit 1919 daterende artikel over het histories-materialisme, vooral bepaald door de politieke situatie van toen.Dat wil natuurlijk niet zeggen dat ze momenteel verouderd zijn;daarvoor is Pannekoek een te belangrijk marxisties teoretikus en is het vraagstuk, waarmee hij zich bezighield -de revolutionaire organisatie van de arbeidersklasse- nog steeds aktueel. (H.R.)

vervolg van blz. 10

noten

(1) Zie: Arthur Lehning - "De catechismus van het marxisme" (in De draad van Ariadne), Amsterdam, 1966 en "Het socialisme van Marx: een als wetenschap vermomde utopie" (in De actualiteit van Marx), Den Haag, zj (1964).
(2) Zie: Arthur Lehning - "Anarchisme en bolsjewisme" (in De Gids 10/1970) en "Radendemocratie of staatscommunisme", Amsterdam,1972.
(3) Vgl. P.A.Kooyman - "Noem en eet", Den Haag, zj.

MEDEDELINGEN

De uitgave van dit tijdschrift is slechts mogelijk bij voldoende financieele steun van de lezers.Dat betekent dat wij ieder die een proefnummer heeft ontvangen vragen zich zo snel mogelijk te abonneren en tien gulden (maar graag meer) over te maken op giro 25 53 850 van SPUW, Driebergen met vermelding van "de as".

Verder maken wij de lezers attent op andere uitgaven van de SPUW, die te bestellen zijn door overmaking van de aangegeven prijs plus ƒ 0,90 verzendkosten op bovenvermeld gironummer.
Het zijn de volgende uitgaven:
Zwartboek Mexico (ƒ 2,50), Ontwerp stadsguerilla (ƒ 2,00), Spanje, franquisme en oppositie (ƒ 3,00) Anarchisme en marxisme in de spaanse burgeroorlog (ƒ 4,00).

Tenslotte wijzen wij op de uitgave van het maandblad "De vrije socialist". Besteladres: Jekerstraat 18, Dordrecht. Jaarabonnement: ƒ 12,00.

KONFERENTIES

Begin oktober 1972 werd in Lausanne een kleine studiebijeenkomst gehouden over het anarchisme, georganideerd door de CIRA. Onderwerp was de verschuiving in de sociale samenstelling van de anarchistiese bewegingen van een overwegend'proletaries'naar een overwegend'intellektueel'karakter. Is dit juist? Welke konkrete gegevens hebben we eigenlijk? Enw wat zijn de gevolgen ervan voor de inhoud van de anarchistiese denkbeelden en metoden? Met deze vragen hielden de ca.20 deelnemers zich bezig; deelnemers die zich teoreties met het anarchisme hebben bezig gehouden en in de beweging werkzaam zijn (geweest), en wel uit Frankrijk, Duitsland, Spanje, Zwitserland, Nederland, Argentinië, Oostenrijk en Japan. Een vrij groot aantal rapporten was binnengekomen uit deze landen en voorts uit Chili, Engeland en Noorwegen. Al deze stukken hadden een nogal 'voorlopig' en oriënterend karakter. Besloten werd deze (nog) niet te publiceren, maar eerst gegevens uit meer landen te verzamelen. De CIRA (Centre Internationale de Recherche sur l'Anarchisme),Beaumont 24, Lausanne, Zwitserland verzamelt materiaal over de anarchistiese beweging uit heden en verleden, geeft hulp bij studie en publiceert een bulletin dat veel informatie bevat over nieuwe uitgaven.De CIRA werkt met vrijwilligers en kontribuanten.

De Amerikaanse vereniging van historici, die zich met de Italiaanse en Italiaans-Amerikaanse geschiedenis bezig houden, heeft op een kongres in november '72 een zitting aan Saccp en Vanzetti gewijd. Een van de laatste boeken (uit 1970) over deze geruchtmakende zaak - waarin de stelling van vorige boeken dat altans Sacco schuldig zou zijn bestreden wordt - is van Herbert B. Ehrman en heet 'The case that will not die' (De zaak die niet sterven zal). In Boston is men bezig alle materiaal over deze zaak te inventariseren.